

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/98605>

Please be advised that this information was generated on 2019-03-19 and may be subject to change.

Omgaan met normen en waarden binnen de sportvereniging

Dr. Paul Sars

Dr. Paul Sars is werkzaam aan de Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN) als hoofd van de werkeenheden Educatie. Tevens is hij docent wijsbegeerte en voorts als onderzoeker verbonden aan het Centrum voor Ethiek van de KUN, met als werkveld 'identiteit, gemeenschap en morele vorming'. Publicaties zijn onder andere Zin en religie (1990), Om de waarheid te zeggen (1992) en Ich bin es noch immer (1993).

Wij mensen leven in kleine gemeenschappen. De grote gebeurtenissen in ons leven spelen zich altijd af in kleine kring. Zelfs al maak je deel uit van die '15 miljoen mensen op dat hele kleine stukje aarde' - die om acht uur 's morgens met z'n allen Olympisch goud halen -, feitelijk heb je op zo'n doordeweekse dag slechts contact met hooguit twintig andere personen. Meer kan een mens niet aan. We zijn ontworpen op familie-grootte. We zijn gebouwd op een werkring in groepsverband, geschikt voor schoolklassen, teamsport en verenigingen.

Kleine sociale verbanden

Zelfs schaalvergroting en individualisering, ontwikkelingen die toch haaks lijken te staan op kleine gemeenschappen, accentueren alleen maar het belang van kleine sociale verbanden. Hoe meer Nederland opgaat in dat ene grote Europa, des te meer kan ik me weer Limburger voelen. De individualisering bevordert juist dat ik zowel Nederlander als Europeaan én Limburger kan zijn.

Maar Europaminded-zijn, een welbewust beleefde en met daden geleefde Europese identiteit vindt altijd plaats in de gemeenschap, waarin ik leef en waardoor ik kan zijn, wie ik ben. Europeaan ben ik dus altijd in Nijmegen, op de Hatertse hei waar ik woon. Het is de 'wereld' van mijn gezin en familie, de 'wereld' van mijn werk en club, waardoor ik vader en broer, buurman, collega en sportmaat ben. In die 'werelden' speelt het werkelijke leven zich af; daar vinden de gebeurtenissen plaats die er echt toe doen.

Natuurlijk heb ik een mening over de crisis in Irak. Maar terwijl morgen in diezelfde crisis de vis wordt ingepakt op de Nijmeegse markt, pieker ik me suf over mijn kinderen. Ben ik niet te streng voor Nathan, mijn zontje? Is mijn dochtertje Diede wel assertief genoeg? Theoretisch lijkt het zo simpel. Zij zijn me op aarde het meeste waard. Ze vertegenwoordigen de grootste waarden. Mij zou dus duidelijk moeten zijn met welke normen en regels die schatten omgeven zijn. Niets is minder waar. Je houdt zielsveel van die kinderen en toch hoor je

Paul Sars: "Je denkt als ouder ook precies te weten hoe je moet reageren wanneer er iets met je waardevolle schatten gebeurt."

jezelf de godganselijke dag tegen hun aanzeuren: 'Je moet nú naar bed', 'Je mag nog één snoepje', 'Wat zég je dan tegen Oma?', 'Vraag het nog eens netjes!' Allemaal uit liefde natuurlijk, maar de kinderen vragen uitleg van al die rare regels. En dan blijkt dat de meeste regels niet stoelen op sluitende redeneringen; dat ik eigenlijk alleen maar 'het beste voor mijn kinderen' wil en intuïtief te werk ga. Of, zoals politiepsycholoog Frans Denkers zegt: in een gezin leren kinderen niet in de eerste plaats de regels, maar leren ze voelen, dat ze gewenst zijn.

Je denkt als ouder ook precies te weten hoe je moet reageren wanneer er iets met je waardevolle schatten gebeurt. Maar wanneer dan zo'n opgeschoten jongen in de speeltuin mijn dochtertje van het klimrek duwt, bega ik geen moord, zoals ik vooraf altijd beweer. Het eerste wat ik doe is mijn dochtertje oppakken en knuffelen (het eerste gebod). Dan bekijk ik de schade en probeer haar te troosten, de pijn te verzachten (het tweede gebod). Wanneer ik dan de dader opspoor om verhaal te halen, zie ik aan zijn ogen dat hij het zo kwaad eigenlijk niet bedoelde. Dát ik dat zie is al de uitdrukking van het feit dat er een complex sociaal proces in werking is getreden: Herken ik misschien de situatie? Voel ik zijn irritatie naar die kleuter die hem in de weg zit op dat klimrek? En als ik dan zie dat het joch door zijn eigen vader wordt aangepakt - de man kijkt boos naar zijn zoon, en ik zie hoe hij zich tegenover mij schaamt - krijg ik bijna medelijden. Ik sta op het punt om te zeggen dat het wel meevalt. Ik kijk naar mijn dochtertje of ze al weer in staat is om dat te accepteren, zo'n bagatellisering van haar grote leed. Als ze het aankan zeg ik: 'kom op, er is niks gebeurd'. En dat terwijl ik verdomd goed beseft dat ze zojuist een les in samenleven heeft gehad.

Deze illustraties zijn uit het leven gegrepen. Precies zó vergaat het ons permanent. Wat echt van waarde is, is altijd met persoonlijke verhoudingen en de eigen geschiedenis verweven. Mijn reactie op de onverlaat die mijn dochtertje wegduwt, is niet het resultaat van een afwegingsproces, maar een impulsieve daad! Zo'n reactie is daarom tegelijk complex: er zit een lange geschiedenis aan vast. Mijn opvoeding als jongste van zeven kinderen, van vier wilde broers, zijn erin verwerkt, net als mijn ervaringen op het voetbalveld: ik ken dat wel, weggeduwd worden, zoals ik het verlangen ken om samen te spelen en de drang om daarbij tegen iemand aan te duwen.

Anders dan in de economie, waar schaarste en de doel-middelen-verhouding de 'prijs' sturen, worden waarden niet bepaald door (de meest efficiënte) functionaliteit van iets of door (het grootste) praktisch nut. Daarom is alles van waarde zo weerloos. Het is kwetsbaar omdat misschien wel de (verhandelbare) functie en het nut vervangbaar zijn, maar niet de betekenis of persoonlijke geschiedenis. Zelfs een eenvoudig horloge kan die waarde hebben. Ieder van ons heeft er wel een. Het barst van de horloges en de functie van het ding is steeds hetzelfde: het geeft de tijd aan. Dat is nuttig, en met zo'n uitvoering op polsformaat zeer functioneel. Maar dit hier, dit horloge om mijn arm, is niet alleen nuttig en functioneel, maar bovenal waardevol. Het is het horloge van mijn moeder. Onvervangbaar waardevol, ja zelfs onverkoopbaar uniek. Want zelfs als ik dit horloge van mijn moeder aan u verkoop, krijgt u daarmee - al betaalt u duizenden guldens - nóg niet een horloge van úw moeder. Die waarde, waarmee mijn eigen geschiedenis is verbonden, mijn herinneringen aan mijn moeder en de moederliefde zelf, die waarde wordt beleefd en getoond in mijn omgang met dit horloge. En het is die omgang met het ding en mijn verhalen over

mijn moeder, die voor mijn kinderen volstaan om het horloge 'met rust' te laten. Dat wil zeggen: ze laten het juist niet met rust, ze willen het zien, aaien en begapen, maar ze maken het niet kapot. Waarom niet? Omdat ze om mij geven, en dus ook geven om wat mij dierbaar is. Alleen wie zelf ervaren heeft, dat een horloge zoveel 'waard' kan zijn, koestert eigendomswaarden, voor eigen en andermans bezit, accepteert de daarmee verbonden normen en leeft ernaar, hoe moeilijk dat soms ook is. Alleen zo iemand kan aan-

Dagvoorzitter Marcel van Dam

voelen, waarom met recht, met wet en daad, het waardevolle wordt beschermd.

Dit concrete voorbeeld toont drie belangrijke aspecten van waarden en normen. Allereerst zijn ze geïntegreerd in een persoonlijke geschiedenis. In de tweede plaats werken ze daarom vooral impliciet en spelen ze zich - tenslotte - meestal af in een complexe sociale context.

Verweven

Waarden en normen zijn dus niet los verkrijgbaar. Ze zijn met elkaar verweven, zoals ze ook verbonden zijn met het concrete leven in een cultuur. Ze ontstaan, groeien en floreren door ons leven in de gemeenschap. Los van zo'n gemeenschap zijn ze lege algemeenheden, worden ze ervaren als van buitenaf (door het bestuur) opgelegde regels, vreemde wetten. Antropologen wisten dat al lang. Wij ervaren dat nu ook van nabij, in onze multiculturele samenleving, die ons toont dat zogenaamde algemene, universeel geldige waarden als 'respect' of 'tolerantie' losse flodders blijven, wanneer ze niet vertaald worden in de dagelijkse omgangsvormen van een concrete groep van mensen. 'Tolerantie' in het derde van de volleybalclub VC Herten betekent in de praktijk iets geheel anders dan 'tolerantie' in Amsterdam-Zuid. En dan doel ik niet alleen op het feit dat het stadje Herten minder allochtonen heeft; ook het 'dulden', het 'verdragen wat je tegenstaat' of het 'uithouden van iets wat je lastig vindt' (want dat betekent het Latijnse *tolere* letterlijk) is van een andere aard en concrete invulling, omdat het uit een andere feitelijke cultuur moet putten! De concrete leefgemeenschap speelt daarin de cruciale 'bemiddelende' rol. Hoe vitaler de relaties van mensen in verenigingen zijn, hoe vanzelfsprekender mensen aan elkaar kunnen appelleren en het positieve bekrachtigen. Wie wil investeren in waarden en normen, moet dus investeren in gemeenschappen, in vitale en hechte verenigingen.

Misvattingen

Vreemd genoeg doet onze overheid al jaren het tegendeel. Terwijl de overheid van een multiculturele pluriforme samenleving met groot plezier zou moeten toezien hoe er zich allerlei hechte gemeenschappen vormen, die de burgers een waardenvol bestaan bieden, doet de Nederlandse politiek het tegendeel. Onder het mom van gelijkheid voor allen wordt gesuggereerd dat er een markt van waarden en normen is, die bovendien voor ieder-

een toegankelijk zou zijn. Twee misvattingen achter elkaar. Het menselijk leven speelt zich niet af op een markt van verkopers en klanten, maar in gemeenschappen, waar het gaat om betekenisvolle relaties. Voorts wordt over waarden en normen niet onderhandeld; ze groeien in gemeenschap, worden gekoesterd en impliciet overgedragen. Ook al preekt minister-president Kok nog zo vaderlijk "We hebben in ons land met z'n allen afgesproken dat we niet toestaan dat ..." het blijft theatrale suggestie. Ik kan me niet herinneren dat ik ooit iets met u allemaal heb afgesproken; sterker nog, we hebben zelfs nooit om de tafel gezeten. Evenmin heb ik bij mijn geboorte een verklaring ondertekend, noch is me ooit een set waarden ter keuze aangeboden. Mocht u deze opmerkingen wat cabaratesk vinden, lach dan niet te vroeg, want de implicaties van deze suggestie reiken ver. De politicus Kok appelleert op dat moment aan gemeenschapszin waar hij wel de lusten maar niet de lasten van wil dragen, noch de voorwaarden wil scheppen. De zogenaamde algemeen geldige waarden, waar politici graag aan refereren, blijven louter abstracties, beperkende voorschriften van wat niet mag. Echte waarden en normen daarentegen laten steeds ook zien wat wél mag, wat wél goed is en wat gekoesterd moet worden. Maar het tonen en overdragen van die waarden kan alleen door ze te koesteren in de concrete gemeenschap. En precies zo'n opvoeding in de gemeenschap is (nog steeds) onze gemeenschappelijke voedingsbodem.

Die voedingsbodem is geen vat vol met deugden en regels, geen reservoir, waaruit we naar believen zouden kunnen putten. Er is eerder sprake van een proces van spiegelingen: we cultiveren (voeden en onderhouden) onze manier van omgaan met elkaar door onszelf steeds te spiegelen aan elkaar en in onze geschiedenis, in de cultuur van onze omgeving en in onze verlangens. Die spiegeling is wat men doorgaans ervaart als identiteit: Wie ik ben als persoon in een groep, en hoe onze groep is en zich wil gedragen, dat krijgt steeds vorm door spiegelingen. In dat proces worden bepaalde gedragingen en houdingen als het ware steeds herijkt, afgewezen of als 'voorbeeldig' bevestigd en dus gestimuleerd.

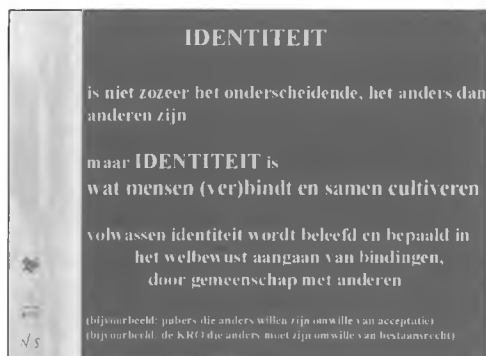
De identiteit van de sportclub, een proces van spiegeling

De persoonlijke ervaring, de sociale context en het impliciete karakter van waarden en normen zijn van belang voor de manier waarop binnen de sportvereniging met waarden en normen wordt omgegaan. Natuurlijk is een expliciete aanpak - het gewoonweg thematiseren van waarden en normen - altijd mogelijk, zeker binnen de sport waar door de samenloop van lichamelijk contact, spanning, competitie en emotie tal van grenzen worden opgezocht. Maarten van Bottenburg geeft daar in zijn lezing voorbeelden van en in de clinics die vandaag plaatsvinden worden verschillende concrete sport- en spelsituaties geëxpliciteerd.

Als opmaat daarvoor wil ik in deze inleiding tot slot attenderen op een mogelijkheid om de doorgaans impliciete omgang met normen en waarden wat naar voren te halen. Ik bedoel dan zo'n proces van spiegeling, waarin ruimte gemaakt wordt voor de genoemde karakteristieken: het persoonlijke, de sociale context, het impliciete van waarden, zoals ze als vanzelf in de gedragingen tot uitdrukking komen. Omdat in de sport het gedrag enerzijds sterk gericht is op een specifieke lichamelijke prestatie, verlopen andere begeleidende gedragingen minder gecontroleerd, minder zichtbaar. Anderzijds zijn die gedragingen (omhelzingen, geprotesteer of geduw) van invloed op de sfeer en de prestaties. Vandaar dat het voor een vereniging interessant kan zijn, om zo'n proces van spiegelingen eens wat expliciteter te laten plaatsvinden. Spelers, begeleiders, ouders, bestuurders,

bar- en terreinpersoneel kunnen dan nog sterker ervaren waar alles wat zich op en om het veld afspeelt uit voortkomt, welke gedragingen ze willen stimuleren en waaruit ze kunnen putten om aan dat gedrag te appelleren. De achtergrond van de personen, die samen de sportvereniging vormen, is dan van doorslaggevende betekenis.

Mede op verzoek van NKS-directeur Roeland Geertzen heb ik met collega Huub ter Haar zo'n proces van spiegeling eens op de sportvereniging toegepast.¹ We hebben de betrokken mensen, als persoon en als leden van de organisatie, eens proberen te betrekken op de sportclub als bovenpersoonlijke doelstelling. Wat we zichtbaar wilden maken is, hoe de persoon zich spiegelt in de andere personen die samen mét en vóór hem de gemeenschap vormen. De gemeenschap, die op zijn beurt weer de bovenpersoonlijke bewaarplaats is van gemeenschappelijke waarden, normen en regels, gewoonten en gebruiken (die samen met de wedstrijden en de bekercups het 'culturele erfgoed' van de club genoemd kunnen worden). Ik zal dat proces van spiegeling nu toelichten aan de hand van enkele sheets.

Sheet 1

Uitgangspunt is dat de identiteit van personen in gemeenschappen/verenigingen niet zozeer wordt bepaald door het onderscheidende, maar veeleer door datgene wat die personen samen tot stand brengen en cultiveren. Het onderscheidende is meestal alleen relevant voorzover een buitenstaander een groep wil onderscheiden of identificeren. Een hechte gemeenschap heeft er meestal geen behoefte aan om zich van alle andere gemeenschappen te onderscheiden. Die neiging is eerder een teken van crisis of een fase in een groeiproces. Zo wil een puber weliswaar anders-zijn dan anderen, maar niet om geïsoleerd te worden: hij wil juist door zijn ouders erkend worden als zelfstandig en volwaardig lid van het gezin. Voor organisaties gelden vergelijkbare processen: zo komt de eis dat bijvoorbeeld katholieke maatschappelijke organisaties zich meer moeten profileren niet per se voort uit die gemeenschap zelf. Vaak is het de politiek die erom vraagt. En al toont bijvoorbeeld een omroeporganisatie als de KRO dat hij anders is dan andere, dan is die specifieke differentie nog niet bepalend voor de identiteit van de KRO. Eenvoudige voorbeelden volstaan om aan te tonen dat noch het anders-zijn, noch het hetzelfde zijn de identiteit bepaalt. Evenmin is het hebben van een voor anderen herkenbare identiteit een voorwaarde voor bestaansrecht, zoals ik elders heb toegelicht.²

Sheet 2

De identiteit van de persoon wordt in hoge mate bepaald door de bindingen die iemand aangaat. De beleving van die identiteit vindt plaats in spiegelingen. Onbewust spiegel ik mezelf steeds in

- mijn omgeving, die mijn taak bepaalt en daarmee de plek waar ik ben en mijn dag orde. Zo ben ik op één dag vader, collega, leraar, buurman, zoon etc., niet omdat ik dat op een briefje heb staan, maar door te leven in de gemeenschap. Mijn kinderen maken mij vader, zoals mijn studenten me tot leraar maken. Niet door me zo te noemen, maar door de kinderen naar de crèche te brengen en bij het nakijken van tentamens word ik wie ik ben.
- mijn geschiedenis, waaruit ik onbewust put en waarop ik word aangesproken. Zo ben ik Limburger, tegelijk (van geboorte en spraak) Venloonaar en (van schoolgang) Roermondenaar, terwijl ik alweer twintig jaar in Nijmegen woon. Op die geschiedenis van 'katholiek-zijn', 'kleinzoon-zijn' en 'filosoof-zijn' - wat niet zomaar woorden, maar geschiedenissen zijn - word ik steeds weer aangesproken. En ik cultiveer hem zelf, wanneer ik les geef en uit mijn opleiding put, wanneer ik mijn kinderen over mijn inmiddels overleden oma vertel.
- mijn (zelf)beeld en imago, dat ik mezelf voor ogen houd en laat houden. Alles wat ik doe, zie ik mezelf doen en ik voel daarbij (zelfs als ik alleen ben) steeds de aanwezigheid van anderen. Voor de eigen identiteit is het daarom wezenlijk hoe ik mezelf (liever) zie, hoe anderen mij (liever) zien en hoe ik denk dat anderen mij (liever) zien. In mijn houdingen en handelingen betrek en projecteer ik wensen en verlangens, neem ik ideale zelfbeelden en voorbeelden (helden) mee als richtsnoer. Uiteraard is het feitelijke proces van spiegelingen nog complexer. Waar het op aankomt is het inzicht, dat in het handelen van een mens zowel de functie en het vakmatige, als ook het strikt persoonlijke en de feitelijke actuele situatie een rol spelen. De professional is altijd vakmens én persoon tegelijk. Zelfs wanneer je een collega wilt aanspreken op de meest algemene en universeel geldige waarden en normen als 'tolerantie en fair play', kun je niet afzien van het feit of die collega een man of vrouw, oud of jong, Amsterdammer of Maastrichtenaar is. Wie aan die specifieke differenties voorbijgaat, blijft zich op abstract niveau bewegen, waar de woorden zo algemeen zijn, dat ze bijna niets meer betekenen en dus door iedereen worden onderschreven.

IDENTITEIT VAN DE SPORTVERENIGING

wordt bepaald/beleefd door

- o een groep van professionals/vrijwilligers
 - een combinatie van:
 - * persoon - ambities/overtuigingen
 - * vakman/vrouw - ter zake deskundige
- o die met verdeling van functies en taken
- o en volgens (bedrijfs)plannen en (organisatie)regels

N/S

Sheet 3

De identiteit van de club wordt bepaald en beleefd door de groep van personen, die met verdeling van functies en taken, en volgens plannen en regels samen het voorgegeven doel op deze wijze tot leven brengen. We spreken hier welbewust van personen of professionals, om te voorkomen dat we het alleen hebben over de 'functionarissen', waarmee slechts een deel van de persoon is aangesproken. Juist als het om normen en waarden gaat, betreft het 'de hele mens' als uniek persoon en vakman. Evenzo gaat het om een unieke vereniging, niet om willekeurig welke club. Wie de eigen aard, de ligging en het beleid van bijvoorbeeld sportclub 'VC Herten' ontkennt, wie de toestand van clublokaal en veld, het aantal en de betrokkenheid van vrijwilligers etc. reduceert tot bijkomstigheden, miskent de betekenis van de vereniging en de (veer)kracht van de club als organisatie. Want precies die concrete mensen, dingen en feiten vormen de bron waaruit geput wordt wanneer men iets tot stand wil brengen.

Wanneer we de medewerker/vrijwilliger en organisatie met elkaar verbinden, wordt duidelijk dat een sportvereniging als waardenvolle gemeenschap niet kán en mag afzien van het persoonlijke en bijzondere: dat maakt juist de kracht uit. Daardoor kan een vereniging meer zijn dan een anonime groep van functionarissen, meer dan een stel losse individuen, die samen alleen een praktisch nut najagen. De binding van personen onderling, die wordt geprojecteerd op de binding met hun club (die ze zelf zijn, de een voor de ander) komt tot stand door het feitelijk (be)leven van een gemeenschap. Door de binding (en niet door praktisch nut) ontstaat betrokkenheid en loyaliteit en is het mogelijk in elkaar te

PERSOON EN ORGANISATIE

krijgt vorm als in een waaijer van samenhangende verschillen

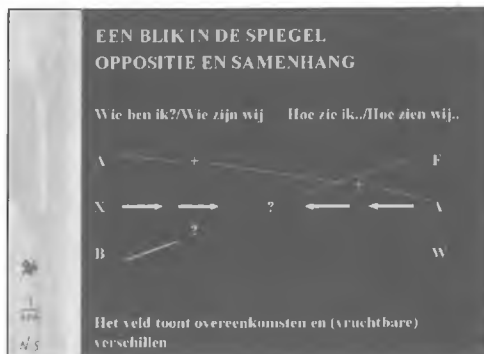
Het scharnierpunt van deze waaijer is de institutionele doelstelling

De waaijer ontvouwt zich pas als de afzonderlijke mensen met al hun onderscheidenheden invulling geven aan de doelstelling van de organisatie

N/S

Sheet 4

appelleren aan waarden, ze samen te cultiveren als zaken van groot bovenpersoonlijk clubbelang en waarde, die door bepaalde normen en regels gekoesterd en beschermd moeten worden. Vandaar dat zo'n waaier in tijden van externe druk - wanneer de club wordt bedreigd - wat meer sluit en hechter wordt. De beweeglijkheid van die waaier toont de veerkracht.

Sheet 5

Het feitelijk verloop van een proces van spiegeling bestaat erin, dat de mensen in de vereniging met elkaar in gesprek gaan. Ze stellen zichzelf de vragen 'wie ben ik?' (resp. 'wie zijn wij?') en vervolgens 'hoe zie ik (zien wij) VC Herten?'. In de antwoorden toont zich dan een enorm rijke variatie. Er worden overeenkomsten en verschillen tussen mensen zichtbaar, zowel op het gebied van hun persoon als hun vakmanschap (als begeleider, bestuurder of vrijwilliger). Evenzo toont zich hoe gevarieerd zij de club zien, afhankelijk van hun persoon, taak en positie. Maar juist door die verschillen in relatie te brengen met de doelen van de vereniging, wordt die feitelijke gemeenschap van mensen zichtbaar als in een waaier van samenhangende verschillen: de eigenheid van de personen wordt dan juist het rijke kapitaal waar de club uit kan putten (en niet de bedreiging van het gezamenlijke doel). Overigens is het effect van dergelijke gesprekken ook een grotere onderlinge empathie: mensen worden in staat gesteld zich in te leven in de positie van de ander. Ook de zelfmotivatie, een van de pijlers van een gezonde sportmentaliteit, wordt erdoor geactiveerd: gaandeweg de spiegeling wordt duidelijk dat de een voor de ander 'de club' vertegenwoordigt en dat eenieder die in positieve zin iets tot stand wil brengen bij zichzelf moet beginnen en vervolgens zélf de ander moet aanspreken.

Zo'n blik in de spiegel kan ertoe leiden dat de doorgaans impliciet gemotiveerde houdingen eens wat duidelijker benoemd worden. In dat benoemen van houdingen als bijvoorbeeld 'openheid' wordt ook een specifiek appèl hoorbaar. Zo appelleert betrokkenheid vooral aan de persoon, veranderingsgezindheid eerder aan de vakman/vakvrouw. In het verlengde daarvan kunnen ook waarden zoals bijvoorbeeld 'tolerantie' worden benoemd en bereflecteerd, waarbij dan direct duidelijk wordt wat zo'n leeg begrip precies en in concreto voor iemand betekent, omdat inzichtelijk is uit welke persoonlijke omgeving, geschiedenis en zelfbeeld de beleving, invulling en naleving van 'tolerantie' voortkomen. Dan ook blijkt de culturele en levensbeschouwelijke achtergrond van eminent belang. Er mag dan geen 'katholieke penalty' bestaan; er bestaat wel een katholieke bete-

Sheet 6

kenniscontext, waarbinnen een benutte of gemiste penalty wordt gevierd of betreurd, zoals er een katholieke context bestaat waarbinnen en waardoor de betekenis van sport überhaupt wordt gekleurd.³

De vereniging

Wanneer ik zo over de sportvereniging spreek, klinkt dat voor sommigen verdacht veel als een verhaal over modern management. Professionaliteit wordt verondersteld, dat wil zeggen de doelen, regels en taken zijn helder, en de mensen die in de club als betaalde kracht of vrijwilliger werken zijn terzake deskundige vakmensen. Dat zijn inderdaad de voorwaarden en waar die niet zijn vervuld, wordt het tijd voor een goed gesprek. Maar in deze visie op de sportvereniging worden aan die professionaliteit ook nog de strikt persoonlijke vermogens gekoppeld als een meerwaarde die precies deze persoon in zijn functie aan zijn collega-professionals en de organisatie te bieden heeft. Terwijl doorgaans mensen alleen op hun functie en efficiëntie worden aangesproken, eventueel nog op de ethiek van het vak, appelleert dit model aan de persoonlijke kwaliteiten en aan de met de persoon verbonden betekenissen, waarden en normen. Alleen zo kunnen waarden aan de orde komen, alleen zo kunnen normen ter sprake komen, anders dan louter en alleen in hun functionaliteit, als richtsnoer voor het grootste nut of als voorschrift om ellende te voorkomen.

Helaas redeneert de politiek vaak louter instrumenteel, in de trant van 'Sportclubs zijn goed want die dragen normen en waarden over; en dat gaat de verloedering van de samenleving tegen.' Nog even verder en dan volgt de stemmingmakerij: 'Doe je kind bij de club anders groeit het op voor galg en rad'. Zo wordt de club een instrument in de volksopvoeding.

Deze redenertrant, die ik wel eens in christelijke kring heb gehoord, lijkt soms verdacht veel op de even zo opportunistische kijk die men wel in D66-kringen aantreft. De sportvereniging is dan een groep van individuen die zich tijdelijk uit vrije wil organiseren, om een gezamenlijk individueel doel (bijvoorbeeld: dat mijn zoontje kan voetballen) te realiseren. Welnu, alleen kan het joch niet spelen, het heeft kameraadjes nodig en een groen veldje. Dus mobiliseer ik wat lotgenoten, richt een clubje op, laat mijn jongen er een paar jaar spelen en stap er dan weer uit, omdat het doel is bereikt⁴. Ook deze redenering mist de kern van een echte vereniging: een gemeenschap waarin je mag zijn wie je bent, eraan

mag meewerken om dat wat waardevol is te bereiken. Zo'n gemeenschap staat of valt met de erkenning van de gehele persoon, met het appél dat de functionaliteit overstijgt en gericht is op het eigenlijke, het waardevolle, dat al die moeite waard is. Een simpele kip kan dat illustreren ⁵.

Wat daarin naar modern management ruikt - ik durf dat nu, aan het einde van mijn inleiding wel te bekennen - is ontleend aan vrij traditioneel gedachtegoed: namelijk de christelijke sociale leer. Die sociale leer houdt kortweg in, dat mensen, hoewel ze uniek zijn (de naam van elk mens staat geschreven in Gods hand), zich juist en alleen in de gemeenschap kunnen verwerkelijken als die ene bijzondere persoon. Mensen zijn, zoals Jezus dat uitdrukte, broers en zussen. Ze zijn van dezelfde familie en in die zin gelijk. Maar ze zijn ook ongelijk, voorzover broers en zussen altijd echt verschillend zijn; er zijn oudere en jongere, gezellige en nerkse broers en zussen. Gelijk en verschillend, maar ook door de familieband onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Om het voor de helderheid maar eens simpel en kras uit te drukken: noch in de socialistische voorstelling, waarin mensen alleen maar gelijke kameraden zijn (zonder aanzien des persoons: dus geslachtloos, leeftijdloos, kleurloos), noch in liberaal perspectief, waarin mensen autonome individuen zijn die hun eigen voordeel najagen, vinden we het samengaan van individu en gemeenschap zo sterk als in de christelijke sociale leer.

Ik vind dit de meest ware en diepe beschrijving van de samenleving: mensen zijn broers en zussen. Die beschrijving doet recht aan individu en samenleving, maar ook aan iets wat boven die abstracte begrippen uitgaat: ze doet recht aan de gehele persoon die leeft in een concrete gemeenschap. Broers en zussen zijn verbonden met elkaar én verantwoordelijk voor elkaar. De asymmetrische relaties van broers en zussen, die altijd ouder of jonger, sneller of trager, sterker of zwakker zijn, eisen sociaal gedrag. En dat betekent niets anders dan dat de eigen ontplooiing hetzelfde is als het aangaan van bindingen met anderen, relaties in de gemeenschap, waarin en waardoor ik kan worden wie ik ben. Andere mensen zijn nooit alleen maar collega's of concurrenten, tegenstanders of teamgenoten, maar altijd ook - typisch christelijk - broers en zussen.

Vergelijk het eens met een voetbalteam. Elke speler heeft een eigen plek: de rechtsbuiten kan alleen maar rechtsbuiten zijn binnen het elftal, op het veld, met en door de anderen. Juist om zichzelf te kunnen zijn, zijn ze niet gelijk, de linksbuiten en de rechtshalf, alleen al fysiek niet, terwijl ze toch deel uitmaken van hetzelfde team, en daarin zelfs gelijk zijn. Zo ken ik voetbalclubs, die om deze reden als regel hebben dat iedereen in elke wedstrijd mag spelen, ongeacht het prestatieniveau; en dat iedereen wel eens van positie moet wisselen.

Ook hier geldt - net als in de vereniging, waar trainers, spelers en de barkeeper samen de gemeenschap van broers en zussen vormen - de asymmetrie en tegelijk onopzeggbare band. De vereniging is eenheid in verscheidenheid, gemeenschap in een waaier van samenhangende verschillen. In die gemeenschap gedijen normen en waarden, zijn de individuen bereid om zich te voegen naar een bovenpersoonlijke norm. Samen vormen en projecteren ze de club, de gemeenschap die boven de enkeling uitgaat en wordt gekoesterd, omdat binnen en door de gemeenschap de persoon wordt gekoesterd.

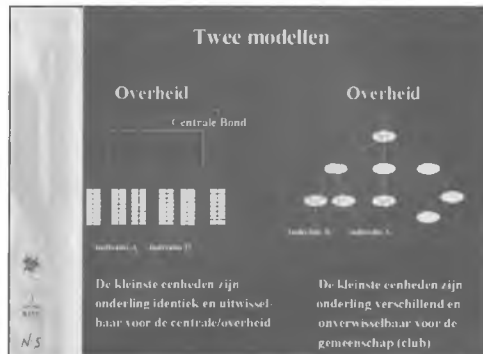
Me dunkt dat met het oog op de multiculturele samenleving hier voor de culturele en christelijke sportverenigingen bijzondere kansen liggen.

Door schade en schande van de ervaring ben ik wijzer geworden, ook als filosoof. Niet door mijn redeneringen over beleefdheidsregels, maar simpelweg omdat ik met hart en

ziel van ze houd, nemen mijn kinderen van me aan dat ze - zelfs tegen hun zin - 'dankjewel Oma' moeten leren zeggen. En alleen omdat ikzelf geen gelegenheid voorbij laat gaan om met een Theo Koomen-stem "Cruijff, Cruijff... goal!" te roepen wanneer ik in de achtertuin zelf aan de bal ben, zien mijn kinderen dat voetballen schitterend is, dat een poeier tegen een bal mij zeer veel waard is. Ze juichen voor mij en met mij, zelfs als ze bij de heg (achter het witte krijlijntje) staan te kleumen van de kou.

Noten

1. Een beschrijving van de methode om zo'n proces van spiegeling tot stand te brengen, is te vinden in een katern in het blad Een-twee-eeen, jaargang 25, nummer 16, van 17 oktober 1997. De beschrijving heeft betrekking op organisaties als de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond, de Katholieke Universiteit Nijmegen en het Dekenaat Asten, die gebruik maken van de methode.
2. In het artikel 'Enkele kanttekeningen bij de discussie over identiteit' (in: Piet-Hein Peeters: De publieke omroep die bij Nederland hoort, uitgave KRO Hilversum 1995) ga ik uitvoerig in op de mijns inziens onjuiste stelling van o.a. Marcel van Dam, dat identiteit tot uitdrukking moet komen in anders-zijn en meerwaarde, en dat daaraan ook het bestaansrecht mag worden gekoppeld.
3. Noties als 'vertrouwen' hebben in de lichamelijke opvoeding specifieke levensbeschouwelijk gekleurde accenten: ze zijn immers verbonden met de algehele beleving van de wereld, en van de 'werelden' van gezin, school, straat en club. Het project van o.a. Henk van der Loo (Thomas van Aquino) toont dat ook aan, zoals beschreven in de brochure Lichamelijke opvoeding en identiteit in het katholiek basisonderwijs.
4. Illustratief is een debat van D66-voorman Thom de Graaf met o.a. Mgr. Muskens, zoals dat in oktober 1997 aan de KU Nijmegen plaatsvond. Volgens De Graaf sluiten de individuen zich vanzelf aaneeen, wanneer dat voor een of andere zaak vereist is. En ze doen dat net zo lang totdat het probleem is opgelost. Praktisch nut en ook idealisme bepalen de actie, zoals De Graaf onder verwijzing naar een buurtactie voor verkeersdrempels en Greenpeace-activiteiten toelichtte. Maar als dat de basis zou zijn, wie bekommert zich dan om de onoplosbare, blijvende 'problemen', die 'niets' opleveren. Wie helpt een oude vrouw oversteken, wie bezoekt alleenstaanden, schenkt aandacht aan gevangenen, stervenden? De echte 'wereld' zit anders in elkaar dan De Graaf suggereert. Daar gaat het steeds om een sociale (geen louter functionele) gemeenschap die gebaseerd is op aandacht en zorg voor elkaar: billen afvegen van kinderen en stervenden, buurtfeesten organiseren etcetera, allemaal 'nutteloze' zaken die nooit 'problemen oplossen', maar die wel waarde(n)vol zijn. Natuurlijk kan (en hoeft) de overheid deze taken niet te vervullen, maar ze moet wel het stichten van gemeenschap(pen) bevorderen, waardoor deze waarden, houdingen en gedragingen worden gecultiveerd en overgedragen. Voorwaarde daarvoor is dat de overheid bevordert dat de samenleving op alle niveaus als gemeenschap van mensen wordt gezien, behandeld en georganiseerd.

Sheet 7

Aan de basis van de samenleving staan geen losse anonieme individuen (aan wie alleen in restrictieve zin normen kunnen worden gesteld), maar kleine gemeenschappen van op elkaar aangewezen personen die samen iets tot stand willen brengen (en voor wie normen in dienst staan van iets wat bevordert moet worden, zoals de zorg voor ouderen of vrijwilligerswerk in de club).

5. De kip van mevrouw Roumen. Er verscheen een advertentie in een regionale krant. De actie van de plaatselijke slager bestaat erin dat je iemand die zich verdienstelijk heeft gemaakt via hem een kip cadeau kunt doen. Voor volleybalclub VC Herten heeft deze mevrouw Roumen zich blijkbaar zeer ingezet. De waardering van de andere clubleden wordt nu in een ludiek geschenk verpakt. Zo'n gebaar is alleraardigst en komt vaak voor. Maar wie de precieze geschiedenis kent, weet dat mevrouw Roumen allermint van kippen houdt. Bij de gedachte alleen al krijgt ze kippenvel. En dus wordt dat bijna vanzelfsprekende gebaar van de slagerskip een heuse stunt van haar clubvriendinnen, voor iedereen zichtbaar in de krant. Anders gezegd: men moet haar echt goed kennen (net als ik, haar tweelingbroer) om deze grap met haar uit te kunnen halen. In die zin heb ik hier gesproken over een (h)echte gemeenschap.